

YENİ HÜMANİZM VE KIRILGAN MİRASLAR: KÜRESEL KÖYÜN YENİ SOYLU VAHŞİLERİ VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ*

New Humanism and Fragile Heritages: New Noble Savage in Global Village and the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL**

ÖZ

Küreselleşme kavramı klişe bir kavram olarak karşımıza çıkar. Klişelerden uzak durarak bu kavram etrafında yeni bir tartışma yürütebilmek zordur. Bugüne kadar pek çok farklı açıdan tartışılan küreselleşme söyleminin hak ettiği kadar tartışıldığı alanlardan biri kültürel miras alanıdır. Oysaki; sürdürülebilir kalkınma, kültür endüstrisi, kültür turizmi, küreselleşmenin de etkisiyle yaşanan göçler gibi pek çok mesele kültürel mirasla ilgilidir. Bu nedenle, hâlihazırda 178 ülkenin taraf olduğu ve 508 unsurun Listelere miras olarak kaydedildiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (UNESCO, 2003) söz konusu olduğunda bu kavramla tekrar yüzleşmek gerekir. Küresel ölçekte yerel olanı korumayı amaçlayan Sözleşme; uygulama, değerlendirme, denetim ve yönetim mekanizmaları ile küresel ve yerel arasındaki dengeyi gözetmek zorundadır. Sözleşme sık sık mirasın topluluk, grup ve kimi zamanlarda bireye ait bir miras olduğunun ve bunların katılım ve katkısı olmadan korunamayacağını altını çizer. Dolayısıyla kurması gereken küresel ve yerel dengesi insan odaklı bir dengedir. Ne var ki; mekân, değer ve mirasların küreselleştiği, zaman algısının ise hızlı ama düz çizgisel ilerlediği bir dönemde söz konusu dengenin sürdürülebilir olması zorludur. Bu nedenle makalede öncelikle 2003, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin küreselleşme yaklaşımı irdelenmiş ve küreselleşmenin Sözleşme açısından ne anlama geldiği 2003 yılından itibaren oluşturulan metinler ve tartışılmalı alanlar üzerinden incelenmiştir. Bunun yanı sıra kırılmalı bir miras biçimi olarak anılan somut olmayan kültürel mirasın yerel, ulusal ya da evrensel gibi söylemleri ve bu söylemlerin Avrupa merkezli bakış açısından ne kadar etkilendiği soylu vahşi, kozmopolitanizm, topluluğun ruhu, hümanizma gibi kavramlarla birlikte düşünülerek yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Somit olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi, UNESCO, küreselleşme, soylu vahşi, yeni hümanizm

ABSTRACT

Although globalization is a frequently used cliché concept dominates many areas of our life day by day instead of losing its validity. It is therefore difficult to maintain a new discussion around this concept by avoiding clichés. The discourse of globalization, which has been debated from so many different perspectives so far, is less discussed than it deserves in cultural heritage issues. However, many challenges such as the cultural industry, cultural tourism, and migration under the influence of globalization are related to cultural heritage. For this reason, it is necessary to face again with this concept within the frame of the Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (UNESCO, 2003). The Convention, which aims to safeguard the local on a global scale, has to consider the balance between implementation, evaluation, audit and governance mechanisms, and global perspectives. The Convention frequently emphasizes that heritage belonging to the community, group and in some cases individuals, and cannot be safeguarded without their active participation and contribution. Therefore, it is a human-centered balance that needs to be set up. However, it is difficult to sustain this balance in a highly globalized and fastened world. For this reason, in this article, the globalization approach of the 2003 Convention on the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage and the meaning of globalization

* Geliş tarihi: 18 Ekim 2018 – Kabul tarihi: 2 Aralık 2018 / Ölçer Özünel, Evrim. “Yeni Hümanizm ve Kırılmalı Miraslar: Küresel Köyün Yeni Soylu Vahşileri ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” *Milli Folklor* 120 (Kış 2018): 32-45

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye, evrim.ozunel@hvb.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8719-5274>

concerning the Convention is based on the texts created since 2003. Besides, the discourses of the intangible cultural heritage, known as a fragile heritage, as local, national or universal, and the extent to which the European-based perspectives influence these discourses interpreted with the consideration of concepts such as noble savage, cosmopolitanism, the spirit of the community and humanism.

Key Words

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, UNESCO, globalization, noble savage, new humanism

Hümanizm UNESCO'nun DNA'sında vardır.

Irina Bokova¹

UNESCO (Birleşmiş Milletler Bilim Eğitim ve Kültür Kurumu) son yıllarda kuruluşundaki ideallere uygun kimi kavramları kullanıma sokmuştur. Bunlardan biri de “yeni hümanizm” kavramıdır. Hedeflerinden biri küresel barışa katkı sağlamak olan kurum, bu hedefi gerçekleştirebilmek adına sektörlerinin her birini 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri veya Afrika önceliği gibi konulara yönlendirmektedir. Bu hedefleri de “barışı insanlığın kalbine nakşetmek”, “kültürün kalkınmanın kalbi” olduğunu söyleyerek sloganlaştırmaktadır. Şüphesiz bu hedefler dünyanın daha yaşanabilir bir yer olabilmesi için önemlidir. Ne var ki, bu ve benzeri hedeflerin önünde küreselleşme ve getirdiği tek-tipleşme gibi aşılması çetin bir engel bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi çerçevesinde küreselleşme ve yeni hümanizm gibi kavramların tartışılması gerekir. Küreselleşme, sıkça kullanılan, kullanıldıkça eskitilen ancak geçerliliğini yitirmek yerine gün geçtikçe hayatımızın pek çok alanına hâkim olan klişe bir kavram olarak karşımıza çıkar. Klişelerden uzak durarak bu kavram etrafında yeni bir tartışma yürütebilmek bu nedenle zorludur. Bugüne kadar pek çok farklı açıdan tartışılan küreselleşme söyleminin hak ettiğiinden daha az tartışıldığı

alanlardan biri kültürel miras alanıdır. Oysaki; tek-tipleşme, sürdürülebilir kalkınma, kültür endüstrisi, kültür turizmi, küreselleşmenin de etkisiyle yaşanan göçler gibi pek çok mesele kültürel mirasla ilgilidir. Bu nedenle, hâlihazırda 178 ülkenin taraf olduğu ve 508 unsurun listelere kaydedildiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi² (UNESCO, 2003) söz konusu olduğunda bu kavramla tekrar yüzleşmek gerekir. Küresel ölçekte yerel olanı korumayı amaçlayan Sözleşme; uygulama, değerlendirme, denetim ve yönetim mekanizmaları ile küresel ve yerel arasındaki hassas dengeyi gözetmek zorundadır. Çok uluslu, çok kültürlü, çok katmanlı kültürel yapıların dengesini küreselleşme karşısında sürekli olarak sağlayabilmek zorlu bir iştir. Bu zorlu işe yeni hümanizm penceresinden yaklaşmak ise meseleyi tarihsel arka planını da gözeterek ele almayı gerektirir. Bu nedenle makalede öncelikle 2003 Sözleşmesinin küreselleşme söylemi irdelenecek ve küreselleşmenin Sözleşme açısından ne anlama geldiği 2003 yılından itibaren oluşturulan metinler, listelere yansıyan kültürel unsurlar ve tartışmalı alanlar üzerinden çözümlenecektir. Bunun yanı sıra kırılğan bir miras biçimi olarak anılan somut olmayan kültürel mirasın yerel, ulusal ya da evrensel olmasına dair söylemleri ve bu söylemlerin Avrupa

merkezci bakış açısından ne kadar etkilendiği sorgulanacaktır. Soylu vahşi, hümanizm ve kozmopolitanizm gibi kavramların güncel yansımalarından olan yeni-hümanizm, yeni soylu vahşi gibi kavramlar ekseninde UNESCO terminolojisindeki önemleri dikkate alınarak incelenmelidir. Bu bağlamda makalenin cevap aradığı temel iki soru bulunmaktadır. İlki, Sözleşme metninde kargışlanan küreselleşme konusunun uygulama alanları ve koruma stratejileri söz konusu olduğunda alkışlanıp alkışlanmadığıdır. İkincisi ise, Sözleşmenin küreselleşmeye getirdiği yaklaşımlarla ve belirlediği öncelikli alanlarla yeni soylu vahşisini arayan Avrupa merkezli bir mekanizma olup olmadığıdır.

2003 Sözleşmesi sık sık mirasın topluluk, grup ve kimi zamanlarda bireye ait bir miras olduğunun ve bunların katılım ve katkısı olmadan korunamayacağını altını çizer. Dolayısıyla kurması gereken küresel ve yerel dengesi insan odaklı bir dengedir. İnsan odaklı kırılğan ve hassas bir dengenin sürekliliğini sağlamak pek çok dinamiğin bir arada değerlendirilmesini gerektirir. Ne var ki mekân, değer ve mirasların küreselleştiği, zaman algısının ise hızlı ama düz çizgisel ilerlediği bir dönemde söz konusu dengenin sürdürülebilir olması zorludur. Küresel ve yerel arasındaki ilişki ise genellikle bir karşıtlık olarak kurgulanır. Oysaki, yaşadığımız çağda küresel ve yerel arasındaki katı hâllerin sıvılaştığına hatta George Ritzer'in ifadesiyle gaz hâlinde yayılımına şahit oluruz. Gaz hâlindeki bu yayılım küresel ve yereli homojen bir yapıya büründürmekte ve sınırlarının belirlenmesini neredeyse imkansızlaştırmakta ve bu

da doğal bir melezeleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bu sınırsızlaşmaya da melezeleşme hâli özellikle uluslararası sözleşmelere karşı takınılan tavır dikkate alındığında kimi zaman Douglas Kelnner ve Clayton Pierce'in ifade ettiği gibi globofili (küreselleşme sevgisi) kimi zaman da globofobi (küreselleşme korkusu) olarak kendini gösterir (Kellner ve Pierce 2007: 383-95). Guillermo de la Dehase ise her iki yaklaşımın da tam olarak haklı görülemeyeceğini belirtir ve küreselleşmenin kimilerinin sandığı gibi insanlık için sınırsız bir fayda kaynağı olmadığı gibi, sorumlu tutulduğu bütün hastalıklar yüzünden suçlanmasının da doğru doğru olmadığını (de la Dehase, 2006; x) söyler. Dolayısıyla özellikle uluslararası sözleşmeler etrafında yürütülecek tartışmaların zıtlıklara değil evrensel bütünlüğe odaklı olması önemlidir. Elbette bu tartışmalar sürerken Birleşmiş Milletler ve ona bağlı pek çok kurum da ister istemez küreselleşme ve yerelleşme gibi kavramları sorunsallaştırmış ve politikalarını bu doğrultuda üretmeyi seçmişlerdir. John Tomlison, küreselleşme söyleminin Marshal McLuhan'ın ünlü 'küresel köy' kavramından Birleşmiş Milletlerin ortaya çıkmakta olan dünya siyasi bağlamını tasvir etmek için icat ettiği 'Küresel Mahallemiz'ine³ kadar küresel yakınlık ve küçülen dünya metaforlarıyla dolu olduğunu söyler (Tomlinson 2004: 14). Uzmanların sözünü ettiği yakınlaştırılan ve birbirine bağdaştırılan değerler, miraslar ya da yaşam tarzları; küçülen ve küçüldükçe tek-tipleşen gündelik yaşamlar, bir arada olmak için aynı çatı altına ihtiyaç duymadığından mekânın önemini azaltan sanal bir aradalık imkânları

gibi pek çok unsur koruma stratejilerinin belirlenmesinde, küresel ve yerel arasındaki dengenin korunmasında önemli hâle gelmektedir.

Bu nedenle somut olmayan kültürel mirasın korunmasında ve Sözleşmenin uygulanma aşamasında gözetilmesi gereken hassas dengeler önemlidir. Ne var ki, kültürel miras algısının ve bu mirasın uygulama modellerinin özellikle UNESCO'nun kültür sözleşmeleri bağlamında küresel, yerel veya küyerel gibi kavramlar arasına sıkıştırılan "kırılgan bir miras" biçimi olarak algılandığı görülür. Özellikle 2003 Sözleşmesi bir yanıyla eskiyi hatırlatan ama yaşatılması için bir gelecek vizyonuna muhtaç olan ikili doğasıyla hem bu sıkışmışlığın deneyimlendiği hem de bu sıkışıklığı aşmak için yeni bir ufuk, belki de itici bir güç olarak görüldüğü alanlardan biri olarak kaşımıza çıkar. Kırılgan bir miras olarak algılanması özünde kültürel unsurların gelişim ve dönüşüm özellikleriyle de çelişir. Kültürel süreklilik içinde kimi unsurların dönüşümü kaçınılmazdır. Bu dönüşüme dur demek kültürel bir unsura yukarıdan aşağı müdahale etmek anlamına gelir ki bu da kültürün doğasına aykırıdır ancak bir taraftan da kaderidir. Yine de Sözleşme yukarıda dile getirilen sıkışıklığı en çok *1972 Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* ve 2005 yılında yürürlüğe giren *Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi (KİFAÇ) Sözleşmesi* arasında yaşar. Ne var ki bu çift taraflı bir süreçtir. Aslında Sözleşme, hem sıkışmışlığı hem de her ikisi için de bir gelecek vizyonu olma hâlini birlikte deneyimler. 1972 Sözleşmesi, doğal ve somut kültürel mirasa odaklanır

ve mirasın otantikliği, biricikliği, orijinalliği üzerinde durarak miras alanlarının korunmasını hedefler. Ama aynı zamanda da mirasın küresel kitle turizmi için aşırı ticarileşmesinin de hedeflemediği hâlde önünü açar. 2005 KİFAÇ Sözleşmesi ise küreselleşmeyi yaratıcı kültür endüstrileri ekseninde mirasın endüstriyel ve ekonomik yönüne işaret ederek alttan alta teşvik etmiştir. 2003 Sözleşmesi ise, başlangıçta küreselleşme konusunu kendine dert edinmiş ve küreselleşen dünyayı somut olmayan kültürel miras alanı için ezici bir güç olarak kabul etmiştir. Bu Sözleşmeye için ilk yıllarda küreselleşme bir sorunken ilerleyen dönemlerde küresel olabilmek bir hedefe dönüşmüştür. 2003 Sözleşmesi'nin son yıllardaki en gözde hedefleri arasında küresel ölçekte farkındalık yaratmak gelmektedir. Bu nedenle burada üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri de yerelin küresel ölçekte korunmasının Sözleşme için tam olarak ne ifade ettiğine açıklık getirmek olmalıdır. Her üç sözleşme de küreselleşme ile arasında kendi bakış açısına göre mesafe koymuştur. UNESCO kültür sözleşmeleri arasında öne çıkan bu üç sözleşme de şüphesiz ki kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını kendi bakış açılarıyla yorumlamış ve dünya ölçeğinde konuyla ilgili önemli bir farkındalığın oluşmasına neden olmuştur. Olumlu ve olumsuz yönleriyle bu sözleşmeler kültürel mirasın korunmasına sağladıkları katkı nedeniyle takdiri hak etmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu mesafenin özellikle 2003 Sözleşmesi bağlamında incelenmesi ve Sözleşmenin küreselleşme bakışının, tarihsel arka planı ve

küresel dünyaya yansıma biçimlerinin tespiti önemlidir.

UNESCO, 2003 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinin üzerinden on beş yıl geçmiştir. Bu zaman zarfında somut olmayan kültürel miras platformu, öncelikle miras algısında dramatik değişikliklere, çoğu zaman hararetli tartışmalara ve kimi zaman da renkli görüntülere sahne olmuştur. Sözleşme metni mirasın taşıyıcısı, aktarıcısı ve koruyucusu olarak öncelikli olarak grup, topluluk ve bireyi işaret etmektedir. Ancak Sözleşmenin icrasını büyük ölçüde taraf devletlere bırakır. Bu da, sözleşmenin işleyişindeki diplomasi ve bürokrasi dilinin hâkimiyetinin meşrulaştırılabileceği bir zeminin oluşmasına imkân tanır. Dolayısıyla dışardan Sözleşmeye bakan gözler için manzara son derece siyasal, diplomatik, bürokratik ve politiktir. Ancak Sözleşme açık biçimde bu iki nokta arasında köprüler kuracak, iletişimi sağlayacak aracı ve arabuluculara da yeşil ışık yakar. Sözleşmenin değerlendirme organının altı STK ve altı bağımsız uzmandan oluşması, Sözleşmenin hükümetler arası komite toplantılarında STK'lara söz hakkı verilmesi, oluşturulan ülke delegasyonlarında konunun uzmanlarına alan açılması işleyişteki hâkim diplomasi ve bürokrasi dilinin dengelemesine vesile olur. Yine de tüm bu iyi niyetli dengeleme çabaları sözleşmenin dışarıdan görünen yüzleri ve iç işleyişi arasındaki uçurumu kapatamaz. Bu nedenle söz konusu uçurumu belirginleştiren unsurlara dikkat çekmek gerekir.

2003 Sözleşme metninin girişinde açık biçimde küreselleşmenin ve sos-

yal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturduğunu bununla birlikte, hoşgörüsüzlük olgusunun yaptığı gibi, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttırdığının farkında olduğu belirtilir (Sözleşme metni 1). Sözleşme metninde tek bir yerde geçen bu ifadeler küresel dünya, sosyal değişimler ve Sözleşme arasında çizilen kalın kırmızı bir hat gibidir. İlginç biçimde bu kırmızı hat Sözleşmenin küresel ölçekteki konumunu da belirler. Küreselleşmeyi baştan itibaren öteki- leştiren Sözleşme, ister istemez kendi bünyesinde yerleşir. Bu yerleşme hâli küresel ölçüğe yansıyan Sözleşme ile ilgili algısının sözleşme organları tarafından yeterince fark edilmemesine ya da fark edilse bile bir çözüm üretilememesine neden olur. Sözleşmenin, küreselleşme kavramıyla birlikte kenara ittiği “sosyal değişimler” ifadesinin ise tam olarak hangi anlamda kullanıldığı açıklanmamıştır. Kültürel unsurların sosyal hayattaki değişimlerle birlikte dönüştüğü gerçeği dikkate alındığında basmakalıp bir ifadeye dönüşen bu çekinceyi irdelemek gerekir. Sözleşmenin Uygulama Yönergesi, 2008 yılında oluşturulan ilk versiyonundan 2018 yılındaki son versiyonuna kadar incelendiğinde küreselleşme kavramının yalnızca bir kez acil koruma gerektirecek unsurların kaydedildiği listenin aday dosyalarını incelenirken küreselleşmenin, sosyal ve çevresel değişimlerin getirebileceği yok olma riskinin gözletilmesi gerektiği (OD, 2008-2010, 2012, 2014, 2016)⁴ bağlamında söz

edildiği görülmektedir. Ancak bu gözetiimin derecesi metinlerde açık bir biçimde ifade edilmez. Aksine bu risk listelere sokulan her unsurun karşı karşıya kaldığı turistifikasyon, otantikleştirme, aşırı ticarileştirme gibi riskler göz önüne alındığında daha da tanıma muhtaç bir hâl alır. Bu nedenle burada bir metafor olarak kullanılan küresel ve yerel kavramları zaman zaman ters yüz edilmiştir. İlk bakışta 2018 yılı itibariyle Sözleşmeye taraf olan 178 ülkenin varlığı onu küresel bir araç olarak göstermektedir. Ancak Sözleşmenin değerlendirme, denetim ve yönetim mekanizmaları yakından incelendiğinde bu yapının küresel olmaktan uzaklaşan ve kendi içinde yerleşen bir yapıya dönüşmeye başladığı görülür. Bir anlamda sözleşme kendi kuyruğun ısıran *Ouroboros'u* anımsatmaktadır. Doğadaki ebedi döngünün sembolü olan *Ouroboros* adlı bu yılan aslında kendi gücünü tüketerek kendini yok eden bir canavardır. Sözleşme de küresel dünyayı ötekileştirip görmezden gelerek kendi iç dünyasına kapanmakta, uygulama ve koruma stratejilerinde küreselleşerek âdeta kendi kuyruğunu yiyerek kendini yok eden yılan benzemektedir. Bu durum ise sözleşmenin küresel dünyada görünen yüzü ile kendi iç mekanizmalarındaki işleyiş biçimi arasında bir uçurum oluşmasına neden olur. Bu uçurumun bir yakasından diğerine kurulması gereken köprü işlevi görecekt mekanizmalara ihtiyaç duyulması da bu nedendir. Yerel ve küresel olan arasında bir köprü olması için kurgulanan özellikle Listeler ve benzeri Sözleşme araçları köprü olmaktan günden güne uzaklaşmakta ve aksine topluluğun ve unsurun kendisi ve mirasın

gerçek sahipleri olan uygulayıcı ve taşıyıcıları ile küresel dünya arasında bir bariyere dönüşmektedirler. Sözleşmenin küresel dünyadaki vitrini olarak değerlendirilebilecek İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi, Acil Koruma Listesi ve Korumanın İyi Uygulamalar Kaydı, Hükümetler Arası Komite üyelikleri taraf devletlerin temsilini de görünür kılar. Sözleşmenin başlangıcından bu yana küreselleşme karşısındaki tutumu Sözleşme metni, alt organ ve değerlendirme organ raporları, ülkelerin her altı yılda bir Sözleşmenin uygulama alanları hakkında UNESCO'ya sundukları periyodik raporlar, iç değerlendirme ve denetleme raporları ve kimi uzman toplantılarında tartışılan konular arasındadır. Bu raporlardan elde edilen veriler Sözleşmenin küreselleşme karşısındaki tutumunu ortaya koyar. Bu tavrın küresel dünyaya yansması ise Sözleşmenin kimi kesimler tarafından ötekileştirilmesine biçimindedir. Öte yandan küresel dünyanın medya organları, eğitim sistemleri ya da topluluklarının bu sözleşmeyi algılama biçimi de bu çarpık yansımanın bir diğer boyutu olarak değerlendirilmelidir. Örneğin Sözleşmenin en albenili ve küresel dünya üzerinde etkili olan İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesine kaydedilen bir unsurun bir patent ya da tescil durumu gibi algılanması pek çok ülkede ulusal düzeyde karşılaşılan bir durumdur. Ülkeler birbiriyle temsil ve tescil yarışında oladursun listenin isimlendirme süreci bile yeniden gözden geçirilmeyi hak eder. Kısaca temsilî liste olarak zikredebileceğimiz unsurların kaydedildiği bu listedeki 'insanlığın' ve 'temsilî' ifa-

delerinin alt metninde açık biçimde hürmanizm ve küreselleşme kavramlarını görmek mümkündür. Her ülkenin kendi ulusal mirası değil de mirasın insanlığa ait olması fikri büyük ölçüde kozmopolitan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Sözleşme organları, uzmanları, denetleme mekanizmaları, raporlama birimleri her ne kadar bu durumun aksini ifade etse de bir unsur Listede insanlığı temsil eder gibi görünür. Bu durum yukarıda sözü edilen uçurum nedeniyle günden güne daha da belirginleşmektedir. Sözleşme organlarının Temsili Listeye unsur kaydettirilmesi için öngördüğü beş kriter bulunmaktadır. Bu kriterlerden ikincisi, “unsurun Listeye kaydedilmesinin, somut olmayan kültürel mirasın öneminin görünürlüğünü ve farkındalığını sağlamaya ve diyalogu teşvik etmeye, böylece dünya çapında kültürel çeşitliliği yansıtarak ve insan yaratıcılığına tanıklık etmeye katkıda bulunması”dır (<https://ich.unesco.org/en/procedure-of-inscription-00809#criteria>). Bu kriterin ana hedefi “diyalogu teşvik etmek” ve “dünya çapında kültürel çeşitliliği yansıtmak”tır. Bu beş kriterden dördüncüsü ise listeye kaydedilecek unsurun, topluluğun, grubun veya mümkünse ilgili bireylerin mümkün olan en geniş katılımını ve özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayı ile aday gösterilmesi gerektiğinin altını çizerek (<https://ich.unesco.org/en/procedure-of-inscription-00809#criteria>). Bu kritere bakıldığında da unsurun birincil uygulayıcı ve taşıyıcıları olan “topluluk”, “özgür, önceden bilgilendirilmiş, rıza” gibi ifadelerin öne çıktığı görülür. Bu noktada söz konusu iki kriteri incelemek bile Sözleşmenin topluluk ve evrensel olan

arasındaki bağı güçlendirmeyi hedeflediğini söylemek için yeterlidir. Ne var ki, çoğu zaman uygulama alanı söz konusu olduğunda ikinci kriterin hedeflediği evrensellik ülküsü ile dördüncü kriterin hedeflediği topluluğun özgür ve geniş katılımı birbiri ile çeliştiği gözlenir. Listelerde yer alan pek çok unsur küreselleşmenin de teşvik ettiği turistifikasyon, aşırı ticarileşme, unsurla ilgili eğitimin standartlaşması, eğlenceli vakit geçirme seçeneklerinin değişmesi, geleneklerin gençlerin ilgisini çekmemesi, nüfus değişimleri ve göçlerle gelen hareketlilik, ekonomi olarak fayda elde edememe gibi nedenlerden bu iki yakanın birleşmemesi hâli günden güne belirginleşmektedir. Örneğin, 11. Hükümetler Arası Komite Toplantısında görüşülen ve reddedilen unsurlar arasında Sri Lanka'nın sunduğu “Sri Lanka'da Geleneksel Bir Sanat Olarak İpli Kukla” (Traditional art of string puppetry in Sri Lanka - No. 01171) adlı unsur bulunmaktadır. Bu unsur için önerilen koruma planları arasında kukla festivalleri düzenlemek, kukla müzesi kurmak, öğrencileri bu konuda eğitmek gibi öneriler bulunmaktadır. Bu unsurun korunmasında turizmin fazlasıyla öne çıkarılması ve bu yolla kamuoyu oluşturulmak istenmesinin turistifikasyona neden olacağı düşünülerek dosya değerlendirme organı tarafından geri çevrilmiştir. Ayrıca unsurun müzeleştirilerek dondurulabileceği tehlikesi de dile getirilmiştir (Ölçer Özünel 2017: 361-62). Unsurun müzeleştirilmesi ve turizm alanlarında kullanılması elbette mümkündür. Ancak burada fark edilmesi gereken tehlike unsurun uygulayıcı ve aktarıcılarıyla unsur arasındaki mesafenin açılmaması, açılacak

mesafeyi küreselleşmenin tahrip edici yüzünün doldurmaması ve unsurun bağlamından, fonksiyonundan ve derin köklerinden kopartılmamasıdır. Benzer durumlar Acil Koruma gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine kayıtlı unsurlarda da gözlenir. Bu listeye kaydettirilmek istenen pek çok unsur için küreselleşme âdeta bir günah keçisi gibidir, unsurun yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasının başat nedeni küreselleşmedir. Örneğin 12. Hükümetlerarası Komite toplantısında listeye alınan Türkiye'nin Işık Dili adaylık dosyasında neden bu unsurun acil koruma gerektirdiğinin açıklandığı bölümde özellikle genç kuşakların küreselleşmenin getirmiş olduğu iletişime dayalı yenilikler nedeniyle bu dili öğrenmede isteksiz oldukları belirtilir ve bu nedenle de dilin zengin kelime dağarcığının günden güne zayıfladığı aktarılır (12. COM <https://ich.unesco.org/en/USL/whistled-language-00658>). Aynı şekilde yine 2017 yılında Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine kaydettirilen Moğolistan tarafından sunulan Kutsal Mekânlarda Geleneksel İbadet Etme Pratikleri (dosya no: 00871) adlı unsurun ait dosyada da benzer biçimde Moğolistan'ın geçirdiği hızlı küreselleşme döneminin etkisiyle söz konusu kültürel mekânların artık neredeyse yok olmaya yüz tuttuğu bu nedenle de acilen koruma altına alınması gerektiği belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/USL/mongolian-traditional-practices-of-worshipping-the-sacred-sites-00871#identification>). Şüphesiz dosyalar ve raporlar incelendiğinde buna benzer pek çok örnekle karşılaşmak mümkündür. Bu durum açık bi-

çimde küreselleşmenin Sözleşmeye taraf devletlerin küreselleşme karşısındaki pragmatist tutumlarını yansıtmaktadır. Ekonomi, endüstrileşme ya da turizm gibi alanlar söz konusu olduğunda küreselleşmeyi olumlayan ülke politikalarının kültür koruma yaklaşımlarında küreselleşmeyi kargışlayan tavırları incelenmeye değerdir.

Bu bağlamda Sözleşmenin ilk dönemlerinden itibaren küreselleşme konusunda yürütülen tartışmalara dönmek uygun olacaktır. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra Tokyo'da o dönem UNESCO Genel Direktörünün, Sözleşme sekreteryaya ve uzmanlarının katılımıyla "Küreselleşme ve Somut Olmayan Kültürel Miras" başlıklı uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta çoğunlukla küreselleşmenin somut olmayan kültürel mirasın korunması gerekliliğinin temel nedeni olmasından, küreselleşmenin getirdiği risklere kadar pek çok konu gündeme getirilmiştir. O dönem UNESCO Genel Direktörü Koichiro Matsuura'nın da katıldığı, bu konferansın açılış konuşmasında Matsuura somut olmayan kültürel mirası "kırılgan bir miras" biçimi olarak tanımlamış ve "Sözleşmenin, küreselleşme sürecinin topluluklar arasında yenilenen diyalog için koşullar yarattığını kabul etmek gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasında küreselleşmenin, etkileşim ve diyalog için fırsatları arttırdığını, böylece diğer kültürler hakkındaki bilginin yayılmasına ve insanların kendi kültürleri hakkında farkındalıklarının artmasına katkıda bulunduğunu da eklemiştir (Matsuura 2004: 13). Matsuura'nın etkileşim ve diyalogla kast ettiği olgu

küreselleşmenin yarattığı yakınlaşma etkisini andırır.

Aynı sempozyumda konuşanlardan biri de Noriko Aikawa'dır. Yazar, "The International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Addressing Threats to Intangible Cultural Heritage" başlıklı makalesinde küreselleşmeyi somut olmayan kültürel miras karşısında önemli bir tehdit olarak görür ve gördüğü risk alanlarını şu şekilde sıralar. Ona göre küreselleşmenin somut olmayan kültürel miras üzerindeki etkileri "dil çeşitliliğinin kaybı ya da sömürgeleştirme ya da ekonomik küreselleşme nedeniyle dillerin tekdüzeliği, küreselleşmiş medya içeriklerinin etkisi, standartlaştırılmış eğitim, kontrolsüz kitle-turizminin işgalinden dolayı gençler arasında değerlerin standardizasyonu nedeniyle yerel ve geleneksel kültürlere ilgi ve saygının kaybolması; nüfusun eşi benzeri görülmemiş hareketliliğinden ve kentleşmeden kaynaklanan somut olmayan kültürel mirasın kolektif koruyucuları olan toplulukların dağılması nedeniyle aktarım fırsatlarının azalması; gelişmekte olan ülkelerin çoğunda koruma önlemlerinin alınmaması ve bu mirasın varislerini teşvik etmek için teknik ve mali kapasitenin eksikliği; somut olmayan kültürel mirasın piyasa ekonomisinin genişlemesinden kaynaklanan gösteri amaçlı dinî ritüellerin sahnelenmesi "folklorizasyon" olarak da bilinen ticarileştirilme ve metalaştırılma biçimi; genellikle kereste ve yeraltı doğal kaynaklarından veya çevrenin bozulmasından yararlanmaya çalışan çok uluslu şirketlerin neden olduğu somut olmayan kültürel mirasın, yerli halkın geleneksel bilgisinin uygulanması için

özellikle de doğayla ilgili gerekli ortam ve materyallerin azaltılması; geleneksel el sanatları üretimi için gerekli olan kaynak malzemelerin azaltılması ve küreselleşmeye karşı bir tepki olarak ortaya çıkan aşırı milliyetçilik ya da etnosantrizmin neden olduğu çatışmalar nedeniyle somut olmayan kültürel mirasın uygulanmasının sürekliliğinin kesintiye uğramasıdır (Aikawa 2004: 82). Sözleşmenin oldukça erken dönemlerinde dile getirilen bu cümleler hâlihazırda da benzer biçimde ifade edilmekte ve özellikle kapasite geliştirmede ve sözleşmenin uygulanma aşamasında bu riskler değerlendirme organı, sekretarya raporları, ülkelerin hazırladığı periyodik raporlar ya da iç değerlendirme raporlarında küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekilmektedir. Matsuura, dünya "kültürel çeşitliliğinin" "zenginliği"ni tehdit eden küresel süreçler kümesinin UNESCO tarafından "kötü" küreselleşme olarak kabul edilmesi durumunda, örgüt söylemi "küreselleşmenin insani yüzü ile" ayrılmasına yol açtığını söyler. UNESCO Genel Direktörü tarafından hatırlatıldığı gibi, bu tür bir küreselleşme "topluluklar arasında yenilenen diyalog için koşullar" ve "etkileşim ve diyalog fırsatları" yaratacak, böylece diğer kültürler hakkındaki bilginin yayılmasına katkıda bulunacak ve insanların kendi kültürleri hakkında farkındalıklarını arttıracaktı (Matsuura 2004: 13). Bu nedenle UNESCO, baştan beri sadece küreselleşme sorununu ele almaya değil; karmaşık, çok yönlü birçok konuyu bu merkezde ele almayı taahhüt etmiştir.

Matsuura, "insani küreselleşmeyi" destekleyerek ve öne çıkartmanın,

küreselleşmenin faydalı taraflarını geliştirerek dengeyi sağlamak bağlamında çok önemli görüldüğünü ifade eder. Bu söylem 18. yüzyılın popüler kozmopolitinizim söylemini anımsatır. Tomlinson, *Küreselleşme ve Kültür* adlı kitabında topyekûn bir dünya kültürü hakkındaki ütopyik spekülasyonların ortaya çıktığı 18. ve 19. yüzyıldaki bağlamın, teklik ve yakınlığa ilişkin kültürel bir bilincin doğduğu bugünkü bağlamla aynı olduğunu düşünür. Ona göre bunlar Batının bakış açısından anlatılan, evrenselleştirici kültürel tarihlerin barındırdığı ideolojik öğelerden doğal olarak tamamıyla ayrıştırılmazlarsa da, çok farklı bir durumdan hareket etmişlerdir. Öyle ki bu durum, aydınlanmanın ‘insanlığın yüksek düzeydeki birliği’ temasında temellendirilen birleşmiş, daha da önemlisi *savaşların sona erdiği* bir dünyaya duyulan özlemiydi. 18. yüzyılda ortaya çıkan ‘kozmpolitancılık’ temelde Avrupalı bir ‘dünya oluşturma’ öngörmesine rağmen, gerçek anlamda küresel karşılıklı bağımlılıklar ve ortak çıkarlar da ortaya koymaktaydı. Böylelikle kozmopolitan ideal, genellikle hümanizmin, pasifizmin ve felsefenin 18. yüzyılda çeşitli hümaniteryan reformlarda rol almasının arkasındaki mantığı açıklayan, giderek gelişen insanlığın evrensel eşitliği düşüncesiyle ittifak hâlinindedir’ (Tomlinson 2004: 114-115). Kozmopolitan düşünce ve UNESCO idealleri arasındaki yakınlık düşünüldüğünde kültürel küreselleşme karşısında mirasların durumunun hangi yöne evrilebileceği de netlik kazanmaktadır. Matsura, küreselleşmenin insani boyutuna vurgu yaptıktan hemen sonra UNESCO öncelikleri arasında bulu-

nan Kuzey Güney ülkeleri arasındaki iş birliği ve dayanışmaya vurgu yapmak için Afrika ülkelerindeki kültürel durumdan söz eder (18). Afrika ülkelerinde somut olmayan kültürel mirasın son derece zengin ve önemli olduğuna vurgu yapan Genel Direktör’ün bu sözleri oldukça anlamlıdır. Ritzer’in James Ferguson’dan ilham alarak ifade ettiği gibi küreselleşme her zaman uyumlu ve akışkan bir biçimde dünyada dolaşmaz. Ritzer, küreselleşmenin kimi noktaları zıplayarak geçtiğini söyler (Ritzer 2011:28). Ferguson ise buna keskin dişli kenarlar metaforuyla katkıda bulunur (Ferguson 2006: 48). Matsura’nın ifadeleri Afrika üzerinde çoğunlukla zıplayarak geçen küreselleşmenin somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerektiğini düşündürür. Bu durumda önümüzde iki seçenek bulunmaktadır. Afrika’nın canlı, yaşayan ve henüz küreselleşme tarafından tahrip edilmemiş kültürel mirasını ya küreselleşmenin ölümcül etkilerinden koruyacağız ya da küreselleşmenin “insani küreselleşme” araçlarıyla bu mirası küresel bir unsura dönüştüreceğiz. Afrika kültürüne yapılan bu saflık ve bozulmamışlık vurgusu ilginç bir biçimde Amerika kıtasını keşfeden 16. yüzyıl kaşiflerinin karşılaştıkları yerel gruplara olan hayranlığını anımsatmaktadır. Bu noktada UNESCO’nun küresel köyde yeni soylu vahşilerini keşfetme yolculuğunda Afrika ve bozulmamış saf kültürüyle karşılaştığı da düşünülebilir. Saflık ve bozulmamışlığa yapılan bu vurgu bir yanyıla postkolonyal bir günah çıkartma, bir yanyıla küresel bir komopolitancılık bir yanyıla da

'küresel' olanın 'yerel' deneyime önceleme arzusu olarak okunabilir.

Eski UNESCO Genel Direktörlerinden Irina Bokova ise küreselleşme karşısında UNESCO'nun yeni hümanizm anlayışıyla yer alması gerektiğini söyler. Bokova, başkanlığı sırasında yaptığı pek çok açıklamada ya da verdiği demeçlerde yeni hümanizm kavramından söz etmiştir. Bokova, bir konuşmasında "tüm insan topluluğuna açık ve her kıtayı kucaklayan yeni, evrensel bir vizyon önerdiğini, bu vizyonu "yeni hümanizm" olarak adlandırdığını söyler. Ona göre bugün, başarılı bir insan, başkalarıyla -hatta uzaktakilerle- birlikte varlığını ve eşitliğini kabul eder ve başkalarıyla birlikte bir *modus vivendi* arar. Modern toplum ve güncel olayların hümanizmi daha da ileri götüreceğini söyleyen Bokova, dünya vatandaşlarının bundan ötürü diğerine saygı göstereceğini ve tek başlarına karar vermeyeceklerini kabul edebileceklerini ve mutabakat sağlamaya çalışacaklarını belirtir (Plouin 2014: 8). Burada Bokova'nın ifade ettiği "yeni hümanizm" kavramı halk bilimi tarihi açısından düşünüldüğünde yeni soylu vahşiyi arama süreci olarak yorumlanabilir durumdadır. Bokova'nın sözlerindeki *modus vivendi* ifadesi ise genellikle hukuk ve diplomasi alanlarında sıklıkla kullanılan ve sözlüklerde "farklı fikirlere veya inançlara sahip insanlar veya grupların birlikte çalışmasına veya birlikte yaşamalarına izin veren yazılı olmayan düzenleme" olarak tanımlanır. Bu bir anlamda yazılı olmayan halk hukukunun normatif kuralları gibidir. Birbirlerinden hoşlanmasalar dahi birbirlerine zarar vermeden yaşama kültürü oluşturulmasını ifade eder.

Dolayısıyla Bokova'nın dile getirdiği 'yeni hümanizma' anlayışının 16. yüzyılın hümanizma anlayışından farklı olup olmadığı irdelenmesi gereken bir soru olarak kaşımızda durmaktadır. 16. yüzyılın hümanizma anlayışının romantik Avrupa'yı kendi soylu vahşisini aramaya yönelttiği akılda tutularak bugün aranan yeni hümanist yaklaşımların insanlığı nereye götüreceği üzerinde düşünmek gerekecektir. Bu durum, Sözleşmede hiç yer almayan 'halk' kavramı üzerinde de yeniden düşünmeyi gerekli kılar. Sözleşme halk yerine topluluk, grup ya da birey demeyi tercih eder. Bu durum yeni kültür koruma yüzyılında halk bilimciler için halk, soylu vahşi, ulus, milliyetçilik gibi pek çok alışıldık kavramı yeniden sorgulamayı da gerekli kılar.

Bu noktada 2003 Sözleşmesi özelinde UNESCO'nun yeni soylu vahşiler arama veya yaratma ihtimalini biraz daha anlamlandırabilmek için hümanizmden soylu vahşiye uzanan halk, soylu vahşi, barbar ya da ilkel gibi kavramlar hakkında yapılan yorumları hatırlamak gerekir. Jack Weatherfoth, *Vahşiler, Barbarlar ve Uygarlık* adlı kitabında 'vahşinin romantikleştirilmesinden' söz eder. Yazara göre 19. yüzyılda sömürge güçleri dünyanın geriye kalan adalarını, kabilelerini ve küçük krallıklarını ele geçirirken kabile halklarının gücü ve oluşturdukları tehdidin azalmasıyla birlikte, sakin köyler, balıkçılar ve tropikal avcılarının dış dünyanın askerî ve teknolojik gücü karşısında hemen hemen hiç güçlerinin kalmadığını belirtir. Böylece Avrupalılar için artık bir tehdit unsuru değildiler. Weatherford bu durumu insanların bir zamanlar korktukları ama artık korkmadıkları şeyleri kü-

çümsemeleri ya da romantikleştirmeleri ile ilgili olduğunu düşünür. Bu romantikleştirme ve ötekileştirmeyi en iyi Avrupa’da Çingene müzikleri üzerinden görebileceğimizin altını çizer. Buna örnek olarak da Frans Litszt’i, Macar Çingene müziğine dayalı temaları kullanarak bir dizi Macar rapsodisi yazdığını ve aynı şekilde Sevilla Çingeneleri arasında geçen Bizet’in *Carmen* operasıyla egzotik unsurların operaya girmesini ve Wagner’in esin kaynağı olarak antik Cermen kabile tarihine ve mitolojisine yönelerek kimi kabile tanrılarıyla kahramanlarını yeniden canlandırmasını gösterir (Weatherfoth 2008: 260-261). Bu örnekler UNESCO’nun Afrika önceliği ve Afrika kültürüne olan ilgisi düşünülerek yeniden yorumlanmaya müsaittir. 2003 Sözleşmesinin kapasite artırma çalışmalarının Afrika özelinde yoğunlaştırılması ve Sözleşmenin uygulanmasında Afrika ülkelerine hem uzman desteği hem de maddi destek sağlanması romantik bir arayış olarak görülebilir. Bu romantikleşme eğiliminin önceki yüzyıllardaki gibi bir ötekileştirmeyi beraberinde getirmemesi hâlinde yeni hümanizm anlayışının yansıdığı 2003 Sözleşmesinin insanlık için birleştirici bir rol oynayacağı öngörülebilir.

Giuseppe Cocchiara, *Avrupa’da Folklor Tarihi* adlı eserinde Amerika’nın keşfinin, Avrupa’da yeni bir hümanizm akımının ortaya çıkmasını sağladığının altını çizer. Ona göre o dönemde antikitenin araştırılmasının yanı sıra, daha eski dönemlere ait halk ve uygarlıklar araştırılmaya da başlanmıştır. İlkel insan, Ortaçağ ve Rönesans döneminde yapıldığı gibi, İncil’deki Adem hikâyesinde

ve ilk günah kavramında değil, uzak Amerika kıtasının bakir ormanlarında Avrupa’nın acımasız hakimiyeti altında bile, temel özelliklerini korumayı başarabilen, artık doğanın çocuğu gibi ele alınan ve “ilkel insan”, “barbar” ve “vahşi” olarak adlandırılanların arasında aranmıştır (Cocchiara 2017: 24). Amerika’nın keşfi, Avrupalıların içinde yaşadıkları dünyaya olan bakış açılarını yeniden gözden geçirmelerini sağlamış uygar insanlarla Amerikan yerlilerinin hayatlarıyla karşılaştırılması, kültür ve siyaset alanında daha önce oluşturulmayan yeni meselelerin oluşmasına neden olmuştur (Cocchiara 2017: 33). Amerika’nın keşfinden sonra Avrupa’da yaşayan insanlar, tatminsiz ve çelişkili yeni bir dünyada yaşadıklarını hissetmiş ve ‘soylu vahşi miti’nin oluşturulmasından sonra Avrupalılar, Amerikan yerlileri ile karşılaştırılmaya başlanmıştır. Ardından da soylu vahşi mitine, onu tamamlayan, hatta mükemmelleştiren başka mitler eşlik etmeye başlamıştır. (Cocchiara 2017: 38). Cocchiara’nın Avrupalı soylu vahşi miti hakkında söyledikleri bugün geçerliliğini yitirmiş gibi görünmektedir. O günden bu güne dünya dengeleri ve düzeninde dramatik değişiklikler olmasına karşın Avrupa merkezli bakış açısında çok fazla değişiklik olmadığı söylenebilir. Ayrıca son yıllarda Avrupa merkezli miras unsurlarının listelere kaydedilmesinde karşılaşılan yoğunluk benzer bir süreci anımsatır. 16. yüzyılın büyük keşfi soylu vahşi mitinin üzerinden geçen beş yüz yıl Avrupa kozmopolitan düşüncesinin ürünlerinden biri olarak görülebilecek kültür koruma yaklaşımlarında kendine yeniden yer edinir ve ‘yeni soylu vahşi miti’ arayışları de-

vam eder demek mümkün görünmektedir.

Sözü edilen yeni soylu vahşi arayışına 2003 Sözleşmesi özelinde daha yakından bakmak mümkündür. UNESCO'nun resmî olarak Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile ilgili hazırladığı tanıtım broşüründe somut olmayan kültürel miras "kırılgan, somut olmayan kültürel miras", hızla büyüyen küreselleşme karşısında kültürel çeşitliliğin sürdürülmesinde önemli bir faktör olarak tanımlanır. Ayrıca metinde bu kırılgan mirasın farklı toplulukların somut olmayan kültürel mirasının anlaşılması ve kültürlerarası diyaloga yardımcı olacağı bu yolla da diğer yaşam biçimlerine karşı karşılıklı saygıyı teşvik edeceği belirtilir. Ayrıca metin somut olmayan kültürel mirasın öneminin, kültürel unsurun kendisinden çok kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi ve beceri zenginliği olduğunu aktarır. Ayrıca bu bilgi aktarımının sosyal ve ekonomik değeri, gelişmekte olan ülkeler ve devletler için de önemlidir (<https://ich.unesco.org/doc/src/01851-EN.pdf>) ifadeleri kullanılır. Bu metinde de yine 'kırılgan miras', 'gelişmekte olan ülke ve devletler', 'kültürlerarası diyalog' gibi anahtar sözcükler bulunmaktadır. Bu ifadeler ilk bakışta yüzyılımızın iyimser küresel senaryoları ile uyumlu görünse de daha derin bir okumayı hak eder. Bu anahtar sözcüklerin alt metninde Avrupa merkezilik, kozmopolitanizm, yeni soylu vahşi arayışları gibi pek çok tartışmalı kavram bulunduğunu söylemek mümkündür. UNESCO önceliklerine bakıldığında da üzerinde sıkça durulan bir konu olarak Afrika önceliği göze çarpmaktadır. Örneğin;

UNESCO Genel Konferansında 5 Mayıs Afrika Dünya Miras Günü olarak ilân edilmesine karar verilmiştir (Madde 4.21 16. Belge 38 C/68). Bunun dışında UNESCO, SOKÜM fonlarının öncelikli olarak Afrika ülkelerine verilmesi, yalnızca Afrika ülkelerinden gelen STK'ların maddi olarak desteklenmesi ve Temel Program I'nin öncelikleri, UNESCO'nun 2014-2021 stratejik hedefleri ve IICBA'nın 2014-2021 stratejik planı ile bağlantılı olarak, IICBA'nın etkili uygulanmasına finansal ve diğer uygun araçlarla katkı sağlanması için çağrıda bulunur (38 C/5). Bunun dışında her yıl 2003 Sözleşmesi kapsamında maddi destek almada öncelikli ülkelerin genellikle Afrika'dan olduğu gözlenir. Bu da UNESCO'nun dolayısıyla 2003 Sözleşmesinin Afrika önceliği yeni bir soylu vahşi mitinin ayak sesleri gibi algılanabilir durumdadır. UNESCO'nun Afrika önceliğini yalnızca maddi yoksunlukla açıklamak yetersiz kalacaktır. Afrika ülkelerinin sömürge dönemi sonrası geçirdiği iyileşme sürecine masum ve insani bir katkı olarak da yorumlanabilecek bu durumun gelecekte nereye evrileceğini tartışmak gerekmektedir. Şüphesiz Sözleşme metinleri, listeler ve raporlar daha ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde buna benzer pek çok örnekle karşılaşılacaktır. Ancak burada yapılmak istenen Sözleşmenin küreselleşmenin getirdiği etkilerden yerel olma koruma çabalarının yeni bir soylu vahşi arayışına evrilebileceğini göstermektir. Neticede makalede tartışılan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin küresel sistem içerisinde nerede durduğu ve bu duruşun stratejisi, uygulama alanları ve 2003 Sözleşmesinin küreselleş-

me söylemidir. Tüm bunların kırılğan bir miras biçimi olarak anılan somut olmayan kültürel mirasın, Avrupa merkezci bakış açısından etkilenecek yeni soylu vahşiyi yaratmaya yönelik adımların ayak sesleri mi olduğu yoksa gerçekten yeni bir hümanizma döneminin başlangıcı mı olduğu konusu bir halk bilimci için heyecan verici bir konu olarak takip edilmelidir.

NOTLAR

- 1 Irina Bokbova bu ifadeyi aşağıda adı geçen konuşmasında dile getirmiştir. Nunc! New Humanism Science, Culture and Communication in the Digital Age Organized by the Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID) and UNESCO UNESCO, Paris, 14-15 Kasım 2011.
- 2 Bundan sonra Sözleşme olarak anılacaktır.
- 3 <http://www.defendruralamerica.com/files/GlobalGovernanceHenryLamb.pdf>
- 4 Sözleşme Uygulama Yönergesi, 2008, madde 7; 2010, madde 27; 2012 madde 27; 2014 madde 29; 2016, madde 29.

KAYNAKLAR

- Aikawa, Noriko. "The International Convention For the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Addressing Threats to Intangible Cultural Heritage". *International Conference Globalization and Intangible Cultural Heritage*, Tokyo, Japan: 26-27 August 2004: (80-83).
- Bortorelli, Caroline. "The Challenges of UNESCO Intangible Cultural Heritage". *Journal of Tourism Studies* (2018), 91: 91-117
- Cocchiara, Guiseppe. *Avrupa'da Folklor Tarihi*. (Çev. Yerke Özer). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2017.
- Criteria for the Inscription on the Representative List <https://ich.unesco.org/en/procedure-of-inscription-00809#criteria>
- Culture Heritage. (ITH/14/9.COM/10). Paris: UNESCO. UNESCO (2013). "Report of the Subsidiary Body on its work in 2013 and examination of nominations for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity" Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Culture Heritage. (ITH/13/8.COM/8). Paris: UNESCO. UNESCO (2011).
- De la Dehase, Guillermo. *Winners and Losers in Globalization*. Maiden: Blackwell, 2006.

- Draft Decision 11.COM 10b.8 Traditional art of string puppetry in Sri Lanka" (No. 01171)
- Ferguson, James. *Global Shadows: Africa in the Neoliberal World*, Durham, Duke University Press, 2006.
- Kellner, Douglas and Clayton Pierce, "Media and Globalisation" der. Geroge Ritzer, *The Blackwell Companion to Globalization*. Maiden, MA, 2007.
- Ölçer Özünel, Evrim. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karanlık Yüzleri: Turistifikasyon, Bağlamından Koparma, Millileştirme, Müzeifikasyon, Otantifikasyon ve Aşırı Ticarileşme" *Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Bursa Sempozyumu*, 2017.
- Plouin, Jacques (ed). *Envisioning a New Humanism for the 21st Century: A New Avenues for Reflection and Action*. Paris: UNESCO Publications, 2014.
- Ritzer, Geroge. *Küresel Dünya*. (Çev. Melih Pekdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Matsuura, Koikiro (2004) 'Foreword', in International Conference, Globalisation and Intangible Cultural Heritage, Tokyo, Japan, 26-27 August 2004, Paris: UNESCO/ United Nations University. Online. Available HTTP: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf>> (Accessed 12 August 2009).
- "UNESCO's Work on Culture and Sustainable Development Evaluation of a Policy Theme" <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002344/234443E.pdf>
- UNESCO, 2008. Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Online : http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/ICH-Operational_Directives-4_GA-EN.doc, accessed the 20 July 2010.
- Weatherford, Jack. *Vahşiler, Barbarlık ve Uygarlık*. (Çev. Şen Süer). Versus Yayınları: İstanbul, 2008.
- <https://ich.unesco.org/en/USL/whistled-language-00658>
- <https://ich.unesco.org/en/USL/mongolian-traditional-practices-of-worshipping-the-sacred-sites-00871#identification>